

Preventief Jeugdbeleid in het VMBO

Eindevaluatie

Mariëlle Verhoef
Ton Eimers

Nijmegen, november 2002

ITS / Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt

Inhoud

1 Inleiding	1
1.1 Achtergrond	1
1.2 De evaluatie	2
2 Dordrecht – externe hulpverlening in school	5
2.1 Beschrijving van het project bij aanvang	5
2.2 Evaluatie van het project	6
2.2.1 Verloop van het project	6
2.2.2 Is het doel bereikt?	6
2.2.3 Lokale samenwerking	8
3 Leiden – opvang van een moeilijke categorie leerlingen	11
3.1 Beschrijving van het project bij aanvang	11
3.2 Evaluatie van het project	13
3.2.1 Verloop van het project	13
3.2.2 Is het doel bereikt?	13
3.2.3 Lokale samenwerking	14
4 Schiedam – samenwerking onderwijs en jeugdzorg	17
4.1 Beschrijving van het project bij aanvang	17
4.2 Evaluatie van het project	19
4.2.1 Verloop van het project	19
4.2.2 Is het doel bereikt?	19
4.2.3 Lokale samenwerking	20
5 Conclusies	23
5.1 De eerste laag	23
5.2 De tweede laag	24
5.3 De derde laag	26
5.4 Ten slotte	28
Bijlage Bronnen	29

1 Inleiding

Samenwerking tussen jeugdzorg en onderwijs is al sinds enige jaren een onderwerp dat sterk in de belangstelling staat. De sociale en psychische problematiek onder jeugdigen lijkt toe te nemen, waardoor steeds meer jongeren gedurende korte of langere tijd een beroep doen op een vorm van jeugdzorg. Tegelijkertijd zijn de uitvalcijfers in het onderwijs onveranderd hoog. Voor de bestrijding van voortijdig schoolverlaten en het (mede) vormgeven van een goede schoolloopbaan voor de leerlingen, is een goede communicatie en afstemming tussen beide partijen van wezenlijk belang.

Ook voor de provincie Zuid-Holland staat de verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg op de politieke agenda. Met het oog hierop heeft de provincie gedurende drie jaar een drietal projecten in het (toen nog) vbo in Zuid-Holland gesubsidieerd. Om deze projecten en hun doelen te evalueren zijn zij drie jaar lang gevolgd ('gemonitord') door het ITS in Nijmegen¹. De voorliggende rapportage bevat de eindevaluatie van de drie projecten, tegen de bredere achtergrond van verbetering van de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg en voorkomen van uitval.

In dit hoofdstuk gaan we in paragraaf 1.1 kort in op de beleidsmatige achtergrond waartegen de pilot-projecten gezien moeten worden. Daarna, in paragraaf 1.2 wordt uitgelegd hoe de monitoring van de drie projecten verlopen is en hoe de eindevaluatie opgezet wordt. De laatste paragraaf (1.3) is gewijd aan de opbouw van het resterende rapport, de leeswijzer. Hoofdstuk twee tot en met vier bespreken elk van de projecten afzonderlijk en in hoofdstuk vijf worden de eindconclusies gepresenteerd.

1.1 Achtergrond

Beleidskader - Samenhang in de Samenleving

De samenhang in de Nederlandse samenleving is niet langer een vanzelfsprekendheid, nu in toenemende mate groepen burgers in een achterstandspositie dreigen te komen, waar het gaat om deelname aan onderwijs en arbeidsmarkt, woon- en leefomstandigheden en het gebruik van voorzieningen. Er lijkt, met andere woorden, een sociale tweedeling te ontstaan - tussen degenen die wel genoeg kansen hebben om te participeren in de maatschappij en degenen die dat niet hebben.

Ook de provincie Zuid-Holland onderkende deze tendens. Eind 1995 is daarom een traject in gang gezet dat in 1997 geleid heeft tot een plan van aanpak, genaamd 'Samenhang in de Samen-

¹ Sinds 1 januari 2002 is de afdeling van het ITS, die de monitoring verzorgde, verzelfstandigd als het Kenniscentrum Beroepsopleiding Arbeidsmarkt (KBA). KBA rondt op verzoek van het ITS de monitoring en evaluatie af.

leving'. In dit plan werd gesteld dat 'met sociale tweedeling bedoeld wordt op groepen, die dreigen maatschappelijk niet meer mee te tellen. Dit is vooral het geval bij een cumulatie van achterstanden op meerdere terreinen - geen of lage opleiding, geen werk of werk met een laag inkomen, een slechte gezondheid, huisvestingsproblemen - en met een grote kans deze kenmerken aan de volgende generatie door te geven. De kans op maatschappelijke isolatie is in deze situatie groot en de mogelijkheden om te ontsnappen klein. De oorzaak van sociale tweedeling is meestal relatieve armoede (niet kunnen deelnemen aan maatschappelijke activiteiten, slechte woonsituatie etc.). Armoede hangt vaak samen met werkloosheid en de belangrijkste oorzaak van langdurige werkloosheid is onvoldoende opleiding. Gevolgen van sociale tweedeling voor het individu zijn bijvoorbeeld vereenzaming en maatschappelijke isolatie en voor de samenleving een verlies aan normen en waarden, leidend tot maatschappelijke onrust en criminaliteit.'

Plan van aanpak - preventief jeugdwerk in het vbo

In het plan beschreef de provincie een aantal activiteiten om een impuls te geven aan het bestrijden van de relatieve achterstandspositie van bepaalde groepen. Naast de intensivering van bestaande beleidslijnen werden vier projecten genoemd, namelijk de aanpassing van de bestaande woningvoorraad ten behoeve van huisvesting van ouderen en gehandicapten, wonen en leefbaarheid, preventief jeugdwerk in het Voorbereidend Beroepsonderwijs en integraal gebiedsgericht beleid grote(re) stad en omgeving. In het voorliggende rapport gaat het uiteraard om het project preventief jeugdwerk in het Voorbereidend Beroepsonderwijs (vbo).

De kern van het project 'preventief jeugdwerk in het vbo' betrof het organiseren van jeugdzorg binnen vbo-scholen². Het vmbo wordt gezien als de vindplaats van één van de meest kwetsbare groepen leerlingen binnen het onderwijsstelsel, waar het meest intensief een beroep gedaan wordt op jeugdzorg. Om zicht te krijgen op adequate methoden om het aanbod van jeugdzorg binnen het onderwijs toegankelijk te maken, werd door de provincie een drietal pilotprojecten gesubsidieerd. In elk van deze pilots werd een aanpak om onderwijs en jeugdzorg nader tot elkaar te brengen beproefd. Het betrof een project in Dordrecht over de inzet van multidisciplinaire teams en schoolmaatschappelijk werk, een project in Leiden over een Zorgklas voor vbo-leerlingen die extra hulp en aandacht behoeven en een project in Schiedam met betrekking tot intensieve samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg middels onder meer een voorpostfunctionaris van jeugdzorg.

1.2 De evaluatie

Het onderzoeksproces

Eind 1998 is een inventarisatie-onderzoek, de zogenaamde 'nulmeting' uitgevoerd. De onderzoekswerkzaamheden bestonden uit documentenanalyse en interviews, telefonisch en face-to-face. Deze activiteiten resulteerden begin 1999 in de rapportage 'Preventief jeugdbeleid in het vbo'³, waarin van elk van de projecten doelen en effecten van het project beschreven en geëvalueerd werden. Ook bevatte het rapport een aantal overkoepelende conclusies en een plan van

² Het vbo bestaat inmiddels niet meer, maar is samen met het mavo omgevormd tot het 'voorbereidend middelbaar onderwijs', het vmbo. Overal waar in het rapport vbo staat, kan vmbo gelezen worden. Het gaat om dezelfde doelgroep in het onderwijs.

³ Eimers, T., van Kuijk, J., Olde Monnikhof, M., & Verhoef, M. (1999). *Preventief jeugdbeleid in het VBO. Nulmeting ten behoeve van de evaluatie van drie projecten*. Nijmegen, ITS.

aanpak voor de verdere monitoring. In 1999 werd een aantal interviews en vergaderingen gehouden en per project een thema-bijeenkomst. De bevindingen hieruit werden eind dat jaar vastgelegd in een tussentijdse rapportage.⁴ In 2000 werden de monitoringsactiviteiten volgens plan uitgevoerd. Er werden onder meer interviews gehouden en een evaluatiebijeenkomst op het Provinciehuis. In overleg met de opdrachtgever werd besloten de slotrapportage uit te stellen tot na het einde van het schooljaar 2000-2001, omdat ook de subsidieperiode tot dat tijdstip werd verlengd. Tegelijk met de beëindiging van de provinciale subsidie aan de drie pilots werd ook het monitor- en evaluatieonderzoek afgesloten.

Het onderzoeksproject is begeleid door een klankbordgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de pilot-projecten en een begeleidingscommissie namens de provincie, bestaande uit vertegenwoordigers van de drie betrokken gemeenten en de provincie.

Probleemstelling en onderzoeksvragen

De drie pilot-projecten die centraal staan zijn elk bedoeld om de banden tussen jeugdzorg en onderwijs aan te halen. Met de driejarige subsidiëring van de projecten streeft de provincie een gecombineerde doelstelling na. Enerzijds heeft de subsidie als doel de concrete versterking van de aanpak in de betreffende steden te ondersteunen, anderzijds hebben de projecten een duidelijke ontwikkelingsfunctie. Met andere woorden, de projecten hebben de opdracht hun leerervaringen en good-practices voor anderen toegankelijk te maken. De projecten zullen dan ook met het oog op deze functie geëvalueerd worden. De door de provincie geformuleerde onderzoeksvragen luiden als volgt.

- 1 Wat is het effect van de inzet van de provinciale subsidie?
- 2 Wat blijken in de praktijk van de drie gemeenten kansrijke trajecten en activiteiten ter preventie van voortijdig schoolverlaten?
- 3 Welk relevant ervaringsmateriaal levert de aanpak in de drie gemeenten voor andere lokale en regionale besturen?

De eindevaluatie wordt opgezet aan de hand van drie lagen, waarmee elk van bovengenoemde onderzoeksvragen beantwoord wordt.

De *eerste laag* omvat de vraag of de gestelde projectdoelen behaald zijn. Elk van de drie pilot-projecten kende een aantal doelen, kwantitatief dan wel kwalitatief, die bij aanvang vastgelegd waren in projectplannen. We evalueren in hoeverre elk van de projecten de plannen heeft kunnen realiseren. Echter het volstaan met een oordeel of een project de gestelde doelen al dan niet bereikt heeft, zou voorbij gaan aan de waarde die een project kan hebben, los van het feit of de doelen zijn bereikt. Ook een project dat hieraan niet voldoet, kan een bijdrage leveren aan het geheel van voorzieningen waarin het project functioneert en leerzaam zijn voor anderen. Om hieraan recht te doen zijn de tweede en derde laag in de evaluatie aangebracht.

De *tweede laag* verwijst naar een evaluatie van de projecten in een breder kader. De onderzochte projecten zijn geen geïsoleerde fenomenen, maar vormen een onderdeel van hun omgeving. Het project fungeert in relatie tot andere activiteiten op het gebied van jeugdbeleid en onderwijs. Sterker nog, aansluiting op andere voorzieningen is van cruciaal belang als het gaat om preven-

⁴ Eimers, T., & Verhoef, M. (1999). *Preventief jeugdbeleid in het VBO. Tussenrapportage 1999*. Nijmegen, ITS.

tie van voortijdig schoolverlaten. Een voorziening kan op zichzelf goed functioneren, maar als een leerling er niet goed heen geleid wordt of na afloop nergens terecht kan, kan het positieve effect snel teniet gedaan worden. Daarom dienen de projecten geëvalueerd te worden in de context van de lokale aanpak.

De *derde laag* bestaat uit het benoemen en beschrijven van innovatieve aanpakken, die als good practice een voorbeeldfunctie voor anderen kunnen hebben.

2 Dordrecht - externe hulpverlening in school

2.1 Beschrijving van het project bij aanvang

Vanaf het schooljaar 1998-1999 is besloten tot de invoering van zogeheten Multidisciplinaire Teams (MDT's) op de toenmalige (I)VBO -scholen. Tegelijkertijd kregen de scholen de beschikking over een aantal uren schoolmaatschappelijk werk. Een MDT is een schoolgebonden samenwerkingsverband van een aantal deskundigen op verschillende terreinen, met als gezamenlijke taak te adviseren over de hulp die aan individuele leerlingen geboden moet worden. MDT's waren op het moment van invoering in het (I)VBO reeds aanwezig in het basisonderwijs.

Aanleiding

Het besluit om dergelijke teams in te voeren, is genomen naar aanleiding van ervaringen in het basisonderwijs met MDT's, maar ook omdat de ervaring leerde dat de school en de bestaande voorzieningen op dat moment niet goed genoeg in staat waren om problemen bij leerlingen in een vroeg stadium aan te pakken. De school is vanuit haar didactische taak alleen niet voldoende uitgerust voor het signaleren en diagnosticeren van problemen. Bovendien bleek het Team Preventie Schooluitval⁵ niet de bedoelde preventieve werking te hebben. Leerlingen werden weliswaar succesvol geholpen, maar in een laat stadium, waardoor schooluitval niet werd voorkomen. Door de inzet van externe deskundigheid binnen de school, via MDT en schoolmaatschappelijk werk wordt geprobeerd dit wel te bereiken. Tegelijkertijd wordt met de zorgverbreding beoogd het vermogen van scholen om risicoleerlingen vast te houden te vergroten en de toegankelijkheid en effectiviteit van externe hulpverlening te verbeteren.

Doel

De MDT's beogen, doordat zij de schoolinterne zorgstructuur aanvullen en versterken, een bijdrage te leveren aan het voorkomen van voortijdig schoolverlaten en het faciliteren van de toegang naar externe hulpverlening. Hiermee onderscheiden deze MDT's zich enigszins van de MDT's in het basisonderwijs. Daar is de belangrijkste doelstelling het zo vroegtijdig mogelijk signaleren van problemen bij leerlingen en het voorkomen van erger.

Naast de genoemde inhoudelijke doelen die men hoopt te bereiken door middel van het werken met MDT's, zijn bij aanvang van het project ook een aantal nevensdoelen geformuleerd, die op het procesmatige vlak liggen. Deze zijn het leggen van verbindingen tussen de verschillende werkgebieden van de aan het MDT deelnemende instellingen en het creëren van een overlegstructuur. Ook wordt gestreefd naar het realiseren van samenhangende interventies vanuit de verschillende instellingen ter vergroting van de doelmatigheid ervan. Ten slotte zullen de taken binnen het MDT op elkaar moeten worden afgestemd.

⁵ Het Team Preventie Schooluitval (TPS) was in deze periode een bovenschools multidisciplinair team, dat een maal per twee weken bijeen kwam om probleemleerlingen te bespreken. Inmiddels heeft het TPS een ander takenpakket gekregen.

Werkwijze

Het team bestaat doorgaans in elk geval uit de klassenmentor van de aangemelde leerling, de jeugdverpleegkundige, de schoolmaatschappelijk werker en de interne coördinator leerlingzorg. Vertegenwoordigers van andere instanties, zoals Jeugdzorg, leerplicht of politie, kunnen structureel of op afroep aanwezig zijn en kunnen per school verschillen. In het basisonderwijs is ook een vertegenwoordiger van de onderwijsbegeleidingsdienst (OBD) aanwezig in de MDT's, maar de OBD heeft geen wettelijke taak met betrekking tot het voortgezet onderwijs. Wel kunnen bepaalde diensten van de OBD worden ingekocht, wat mogelijkheden biedt voor eventuele verwijzing van leerlingen.

In schema 1 zijn de genoemde doelen weergegeven, met de geplande methode om dit te bereiken (het proces) en de opbrengsten die dit op zou moeten leveren (het product).

Schema 1 - Doelen van het Dordtse project

Doel	Proces	Product
Voorkomen van uitval van bedreigde leerlingen binnen de school, door het vermogen van de school om risicoleerlingen vast te houden te vergroten via verbreding van de zorg met externe deskundigheid	<ul style="list-style-type: none">- Het leggen van verbindingen tussen werkgebieden van deelnemende instellingen- Het realiseren van een overlegstructuur- Het afstemmen van taken binnen het MDT- Het realiseren van samenhangende interventies vanuit verschillende sectoren	<ul style="list-style-type: none">- Verminderde uitval- Realisering van structuren (MDT, overleg en integratie van schoolmaatschappelijk werk)- Realisatie van de feitelijke zorg voor leerlingen

2.2 Evaluatie van het project

2.2.1 Verloop van het project

Het eerste projectjaar was vooral gericht op het opstarten van de MDT's, op basis van de ervaringen in het primair onderwijs. Anders dan in het primair onderwijs ging het in het voortgezet onderwijs om het gekoppeld invoeren van schoolmaatschappelijk werk en de MDT's, gebonden aan het uitbreiden van de zorgstructuur met een interne coördinator leerlingzorg (ICL). Het tweede jaar stond in het teken van consolidatie en kwaliteitsverbetering. Ook werden de teams, die aanvankelijk uitsluitend voor het vbo werkten, uitgebreid naar mavo-locaties. In het derde jaar hadden de MDT's inmiddels een vaste plaats ingenomen in de zorgstructuur en vormden de teams in toenemende mate een gesprekspartner voor andere partijen.

2.2.2 Is het doel bereikt?

MDT vast onderdeel van de zorgstructuur

Het MDT heeft inmiddels een vaste plek ingenomen in de zorgstructuur. Zoals gezegd is de invoering van MDT's in het voortgezet onderwijs geïnspireerd geweest door het succes van

MDT's in het basisonderwijs. Ook worden MDT's, met het oog op de beleidsmatige aandacht voor vroegsignalering, ingezet voor de voorschoolse periode, via de consultatiebureaus. Wat betreft het basisonderwijs geldt voor de Dordtse situatie dat alle basisscholen inmiddels werken met een MDT. Dit kan nog niet gezegd worden voor het voortgezet onderwijs, maar wel hebben alle oorspronkelijke (i)vbo scholen een MDT. De enige uitzondering hierop vormt een vmbo-school die alleen vmbo-onderbouw en vmbo theoretische leerweg aanbiedt. Deze school was voor de omvorming naar vmbo een mavo-school en was als zodanig niet betrokken bij de invoering van MDT's in het (i)vbo. Opvallend is dat er inmiddels een aantal scholengemeenschappen in Dordrecht zijn, die ook met een MDT werken ten behoeve van havo en vwo.

Ook in andere plaatsen in de regio is het MDT in opkomst. Een aantal gemeenten in Zuid-Holland Zuid hebben het MDT in het basisonderwijs ingevoerd en er zijn een aantal scholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs die van een MDT gebruik maken. Vergelijkbaar met Dordrecht geldt dat dit meestal vmbo scholen zijn, maar soms ook havo en vwo.

Na een aantal startperikelen is men doorgaans zeer tevreden over het MDT. Knelpunten waar men aanvankelijk in de praktijk tegenaan liep waren onder meer de volgende:

- De frequentie van samenkomsten verschilt per school. De juiste frequentie is niet vooraf te bepalen, maar het risico van een te lage frequentie - eens per zes weken of minder - is dat door bijvoorbeeld ziekte van teamleden vergaderingen uitvallen. Er zijn niet altijd mogelijkheden om vergaderingen tussentijds in te plannen, waardoor uitgevallen vergaderingen leiden tot een te lange onderbreking. Leerlingen kunnen daardoor minder goed gevolgd worden of moeten te lang wachten op een eerste bespreking.
- De voorbereiding van MDT vergaderingen vraagt van elk teamlid een behoorlijke inspanning. Niet alle deelnemers waren hier voldoende op voorbereid.
- In de beginfase werden vooral de zwaarste gevallen bij het MDT aangemeld. Tegenstanders van het MDT zagen hierin een bevestiging van het idee dat MDT's niet helpen. Nu worden leerlingen in een eerder stadium aangemeld, waardoor het MDT er beter in slaagt preventief te werken.

Er zijn ook een aantal knelpunten in het werken met MDT's die niets te maken hebben met aanvangsperikelen, maar meer structureel van aard zijn. Deze zijn bijvoorbeeld de volgende:

- Privacywetgeving vormt soms een belemmering. Indirect wordt toestemming aan de ouders gevraagd door hen aan het begin van het schooljaar te informeren over het bestaan van schoolmaatschappelijk werk en het MDT. Dit kan in sommige gevallen onvoldoende zijn, bovendien heeft de leerling van twaalf jaar en ouder zelf ook enige mate van beslissingsbevoegdheid.
- Wachtlijsten bij onder andere jeugdhulpverlening belemmeren de snelle aanpak van MDT en schoolmaatschappelijk werker. Als na een vroegtijdige signalering vervolgens niet snel hulp geboden kan worden, is dit frustrerend voor leden van het MDT.
- De communicatie tussen hulpverlening en scholen is nog niet optimaal. Terugkoppeling vindt niet altijd adequaat plaats.

ONDANKS dergelijke knelpunten overstijgen de voordelen van het werken met een MDT volgens betrokkenen de nadelen.

Adequate schoolinterne zorgstructuur

Door de opzet van het MDT kan de inzet van deskundigheid van diverse externe instanties gecombineerd worden met de in de school aanwezige didactische en pedagogische deskundigheid. Dit vereist dan wel een goed georganiseerde zorgstructuur binnen de school. MDT's kun-

nen nooit slagen in hun doelstelling om leerlingen in een zo vroeg mogelijk stadium en zo lang mogelijk binnen school hulp te bieden, als er binnen de school geen structuur is waarbinnen problemen gesignaleerd en aangepakt kunnen worden. Bij de invoering van de MDT's en het schoolmaatschappelijk werk is een goede interne zorgstructuur dan ook als voorwaarde gesteld aan scholen.

Anders dan in het basisonderwijs, is er in het voortgezet onderwijs echter geen sprake van een gezamenlijke zorgstructuur. De manier en het moment waarop een leerling toegeleid wordt naar het MDT kan dan ook per school verschillen. Wel hebben alle scholen sinds het schooljaar 1997-1998 een leerkracht aangesteld als interne coördinator leerlingzorg (ICL). De aanwezigheid van zo'n functionaris is als voorwaarde gesteld voor het kunnen invoeren van een MDT en de gelijktijdige implementatie van het schoolmaatschappelijk werk. In principe is het zo dat de leerling via zijn of haar mentor en de interne coördinator leerlingzorg in het MDT terecht komt, maar zoals gezegd kunnen procedures per school verschillen. In de tussenevaluatie van 1999 bleek dat op twee van de vijf scholen de zorgcoördinatie niet naar behoren functioneerde, waardoor ook het MDT niet goed kon functioneren. De praktijkervaringen van de scholen kunnen de noodzaak van een goede organisatie van de schoolinterne zorg illustreren. Zo werden op een school in het eerste jaar relatief weinig leerlingen besproken in het MDT, doordat de leerlingbegeleiding een getrapte structuur kende. Eerst probeerden docenten zelf het probleem op te lossen, als dit niet lukte werd de mentor ingeschakeld, vervolgens de interne leerlingcoördinator en ten slotte de directeur. Pas als dit alles niets opleverde, werd er contact gelegd met het schoolmaatschappelijk werk of het MDT. Dit leidt tot een situatie waarin het MDT als het ware een vergaarbak wordt van de allerzwaarste gevallen. Hierdoor zijn de mogelijkheden voor het bieden van adequate hulp binnen school beperkt, wat de MDT's als weinig succesvol laat overkomen. Het eerder aanmelden komt de leerling zelf ten goede en is een voorwaarde voor het goed functioneren van het MDT.

Ook heeft de ervaring geleerd dat het duidelijk verdelen van taken tussen de medewerkers die met elkaar de interne zorgstructuur vormgeven van groot belang is. Zo was tot aan de komst van de schoolmaatschappelijk werker de schoolverpleegkundige, die vanuit de GGD aan de school verbonden is, belast met sociaal-emotionele problematiek. Nu is dat de taak van de schoolmaatschappelijk werker, wat een goede onderlinge taakverdeling noodzakelijk maakt. Ook het onderscheid tussen het MDT en andere overlegvormen moet helder zijn. Zo werden op een school leerlingen besproken in het overleg tussen de interne leerlingcoördinatoren, waardoor dit overleg min of meer de functie van het MDT overnam. Dit is opgelost door voortaan alleen de contacten tussen mentoren en het schoolmaatschappelijk werk te bespreken.

2.2.3 Lokale samenwerking

Bij aanvang van het project bevond de lokale samenwerking in Dordrecht zich in een wat lastige situatie. De opheffing van de bestuurscommissie sociale vernieuwing voortgezet onderwijs Dordrecht (BSVOD) door de gemeente en de intentie van de gemeente om een meer nadrukkelijke rol te spelen in het lokale onderwijsachterstandenbeleid leidde tot onduidelijkheid. Het samenwerkingsverband VO-SVO verkeerde zowel wat betreft inhoudelijke, als bestuurlijke en organisatorische voortgang in een impasse.

Het samenwerkingsverband VO-SVO heeft in de eerste helft van 1999 gekozen voor een andere aanpak, waarbij de inhoudelijke en bestuurlijke onderdelen van het proces gescheiden werden.

Om dit te bereiken werd het bestaande bestuurlijk platform en de stuurgroep van directieleden omgevormd tot twee werkgroepen. Daarbij transformeerde de stuurgroep tot een werkgroep die zich met inhoudelijke zaken bezighoudt, zoals de zorgstructuur, en het bestuurlijk platform werd een werkgroep die de taak kreeg de financieel-organisatorische aspecten verder uit te werken. Het laatste werd daarbij als kernactiviteit beschouwd: het inhoudelijke dient zich te schikken naar materiële en juridische aspecten. Om het proces te versnellen werd gekozen voor een verzakelijking. Enerzijds werd ter ondersteuning van het kernproces een tweede coördinator aangesteld, anderzijds werd het overlegcircuit beperkt tot direct betrokkenen. Hiermee droegen de scholen impliciet de boodschap uit zich eerst en vooral op het eigen samenwerkingsverband te willen richten en minder op derden, zoals de gemeente. Door de splitsing van inhoud en organisatie en de verzakelijking van het proces kreeg het samenwerkingsverband nieuwe impulsen, die gaandeweg de lokale samenwerking ten goede kwamen.

Momenteel is het samenwerkingsverband VO/SVO bezig met de opzet van een stedelijk Orthopedagogisch-Didactisch Centrum (OPDC).

3 Leiden - opvang van een moeilijke categorie leerlingen

3.1 Beschrijving van het project bij aanvang

Het project 'Zorgklas Vondellaan' had als hoofddoel de meest problematische categorie leerlingen op te vangen en door te laten stromen naar een assistentopleiding. Hieronder volgt een beschrijving van de aanleiding tot dit project, het doel en de werkwijze.

Aanleiding

De Zorgklas was een onderdeel van de Leidse scholengemeenschap voor vwo, avo en vmbo, het Da Vinci College. De aanleiding tot het project was gelegen in het feit dat het Da Vinci College op de locatie Vondellaan werd geconfronteerd met een groeiende populatie leerlingen, gekenmerkt door een steeds zwaardere problematiek. De oorzaak van deze toename werd deels toegeschreven aan het ontbreken van een ZMOK voorziening in Leiden, waardoor leerlingen die eigenlijk in deze vorm van speciaal onderwijs zouden thuishoren, op de (toen nog) ivbo-afdeling van het Da Vinci College terecht kwamen. Doordat er bovendien op de Vondellaan onder druk van de afnemende leerlingaantallen een weinig selectief aannamebeleid gevoerd werd, was er weinig controle over de samenstelling van de leerlingpopulatie. Uit een in 1995 uitgevoerde inventarisatie⁶ onder het personeel was verder gebleken dat men op de Vondellaan kampte met ernstige problemen wat betreft de organisatie en het personeelsbeleid, werkdruk, onderwijsbeleid en -visie en het begeleiden van leerlingen. De steeds zwaardere leerlingpopulatie bleek uiteindelijk de deskundigheid en draagkracht van de leerkrachten te overstijgen. Daarom werd een plan van aanpak opgesteld ter versterking van het onderwijs, beleid en de organisatie.

Doel

Via de Zorgklas wilde men een speciaal traject aanbieden, waardoor een bepaalde groep problematische jongeren een kans geboden wordt op doorstroom naar een assistentopleiding. Naast het bieden van kansen aan deze doelgroep wilde men tevens de deskundigheid van de docenten in het omgaan met zorgleerlingen vergroten. Doordat de leraren niet exclusief voor de Zorgklas werkten, maar ook elders op het Da Vinci, zou hun ervaring ook in het reguliere onderwijs toegepast kunnen worden. Een doel voor de toekomst was de opname van de Zorgklas samen met andere, bestaande speciale trajecten voor risicogroepen in de op te richten bovenschoolse onderwijsinstelling (BOIng). Een laatste doel ten slotte, was dat men via het project het schoolmaatschappelijk werk een vaste plaats wilde geven in school.

Werkwijze

De Zorgklas was onderdeel van het gehele plan van aanpak en bestond uit twee groepen zorgleerlingen. Hiertoe werd de eerste klas van het ivbo in tweeën opgesplitst, aangezien de oorspronkelijke groepsgrootte van negentien leerlingen als belemmerend voor de leerlingzorg ervaren werd. Door de opsplitsing ontstond een groepsgrootte van ongeveer tien leerlingen, waardoor beter ingespeeld kon worden op de behoeften van de individuele leerling. Verder werd

⁶ Uitgevoerd door Fontys PTH.

de zorg voor deze doelgroep geïntensiveerd. Zo was er onderwijsinhoudelijke ondersteuning vanuit de leiding van het Da Vinci College, procesondersteuning door een extern bureau en één dag per week begeleiding door een pedagoog. Er waren vijf à zes leraren die aan de Zorgklas lesgeven in clusters van vakken vanuit een aangepaste lessentabel en de lessen werden zoveel mogelijk in een vast lokaal gegeven. Verder waren er wekelijkse besprekingen over de inhoud van het onderwijs en de begeleiding, waaraan het docententeam, de orthopedagoog, de schoolleiding en de leerlingbegeleider deelnamen. Toelating tot de Zorgklas verliep via een screeningsprocedure, ondersteund door de orthopedagoog.

De Zorgklas was niet de enige speciale groep op de Vondellaan. Ook de Brugklas Anderstaligen (BAT) en de Bovenbouw Anderstaligen (BOAT) waren gehuisvest op de Vondellaan, naast de reguliere ivbo-afdeling. Voor de hele locatie was de leerlingzorg als volgt geregeld.

Dagelijks checkte de conciërge de aanwezigheid van de leerlingen. Bij afwezigheid in combinatie met een ontbrekende ziekmelding, werd de preventiemedewerker van de Witte Poort⁷ ingeschakeld. Deze ging zonodig op huisbezoek bij de leerling. Verder was er een full time leerlingbegeleider aanwezig, die de eerste opvang bij problemen deed. De leerlingbegeleider was aanspreekbaar voor leerling, ouders en hulpverleners en coördineerde de mentoren.

In schema 2 zijn de genoemde doelen weergegeven, met de geplande methode om dit te bereiken (het proces) en de opbrengsten die dit op zou moeten leveren (het product).

Schema 2 - Doelen van het Leidse project

Doel	Proces	Product
Realisatie van een specifiek traject voor de meest problematische jongeren	<ul style="list-style-type: none"> - Interne organisationele veranderingen - Samenwerking met derden 	<ul style="list-style-type: none"> - Een operationeel traject
Doorstromen van de doelgroep naar assistentopleiding	<ul style="list-style-type: none"> - Intensivering van de zorg en versterking van het onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> - Hoger percentage doorstromers
Vergroting van de deskundigheid van leraren bij het omgaan met probleemleerlingen	<ul style="list-style-type: none"> - Vernieuwd personeelsbeleid, andere inroostering - Ervaringsuitwisseling 	<ul style="list-style-type: none"> - Grotere deskundigheid - Minder werkdruk
Integratie Zorgklas in het leerwegondersteunend onderwijs binnen het samenwerkingsverband VO/SVO	<ul style="list-style-type: none"> - Vormgeving samenwerking van scholen binnen het samenwerkingsverband - Vormgeving OPDC 	<ul style="list-style-type: none"> - Opname Zorgklas in het OPDC
Opzetten vaste werkrelatie met het maatschappelijk werk	<ul style="list-style-type: none"> - Op contractbasis inhuren maatschappelijk werk 	<ul style="list-style-type: none"> - Integratie maatschappelijk werk in het zorgaanbod van de school

⁷ De Witte Poort is een opvang voor leerlingen die in het onderwijs zijn vastgelopen. Een korte beschrijving van de activiteiten wordt gegeven in paragraaf 3.2.2.

3.2 Evaluatie van het project

3.2.1 Verloop van het project

In het eerste projectjaar werd een aantal verbeteringen wat betreft de werkdruk en de opvang van de leerlingen in gang gezet. De Zorgklas ging van start en boekte ten dele succes. Het tweede jaar stond in het teken van onzekerheid omtrent de voortgang en verdere toekomst van de Zorgklas. Het derde jaar ten slotte betekende de afbouw van de Zorgklas en de overgang naar de nieuwe situatie.

3.2.2 Is het doel bereikt?

Directe projectdoel in eerste instantie geslaagd

Het eerste doel, het realiseren van een specifiek traject voor een moeilijke doelgroep is, althans in eerste instantie, geslaagd. De groep leerlingen is in twee groepen van beperkte grootte verdeeld en er is veel moeite gestoken in het aanpassen van het lesprogramma. Docenten hebben extra faciliteiten gekregen voor de ontwikkeling van materialen, de leerstof is aangepast en de training sociale vaardigheden is geïntegreerd in de rest van het onderwijsaanbod. Verder werd een remedial teacher ingezet voor de vakken lezen en rekenen/wiskunde. Ook het doel om de deskundigheid van de docenten te vergroten en daarmee de werkdruk te verminderen, lijkt geslaagd. De direct betrokkenen in de school ervaren de veranderingen als een grote vooruitgang en het leer- en werkklimaat binnen de Zorgklas wordt als aangenaam en veilig omschreven. Daarmee heeft de Zorgklas een belangrijke functie gehad in het oplossen van acute problemen waarmee de school kampte.

Een belemmerende factor tijdens het proces is dat de leerlingen hebben moeten verhuizen. De locatie aan de Vondellaan werd verlaten, omdat het aantal leerlingen voor deze ruimte te beperkt was en omdat de gemeente het gebouw voor een andere bestemming nodig had. Met het verlaten van de Vondellaan viel een belangrijke voorwaarde voor het in stand houden van (een voorziening als) de Zorgklas weg, namelijk het opvangen van de groep in een kleine, overzichtelijke en aparte setting. Deze groep leerlingen functioneert niet tussen andere groepen leerlingen in een groot gebouw.

Na het schooljaar 2000-2001 is de Zorgklas opgeheven. De belangrijkste reden hiervoor is dat in de Zorgklas te veel kinderen met grote gedragsstoornissen werden opgevangen, die eigenlijk in het speciaal voortgezet onderwijs thuishoren. Het aanbieden van ZMOK onderwijs hoort niet thuis in het reguliere onderwijs. De leerlingen van de Zorgklas zijn toegeleid naar verschillende bestemmingen. Een deel van de leerling is naar Bonaventura, een andere Leidse scholengemeenschap, gegaan in verband met het opheffen van de afdeling bouw/metselen van het Da Vinci College. Andere leerlingen zijn naar een ZMOK school gegaan en twee leerlingen zijn op het Da Vinci gebleven. Eén van hen volgt nu een leerwerktraject.

Integratie van het project in de BOIng

De Zorgklas diende uiteindelijk opgenomen te worden in de op te richten Bovenschoolse Onderwijsinstelling (BOIng). Er bleken echter twee belangrijke factoren die toetreding tot de BOIng belemmerden en bovendien een vertragende werking hadden op de discussie rondom de

BOIng. In de eerste plaats bleek het niet eenvoudig te bepalen voor welke doelgroep de Zorgklas nu precies bedoeld was. De Zorgklas ontleende zijn bestaansrecht aan een doelgroep die zich binnen het ivbo niet kon handhaven, maar tegelijkertijd niet voldeed aan de criteria voor het speciaal onderwijs. De scheiding tussen deze doelgroep en anderen bleek echter erg moeilijk te maken. Niet duidelijk was in hoeverre de Zorgklas een vorm van speciaal onderwijs binnen het reguliere onderwijs was, of een (aangepaste) vorm van leerwegondersteunend onderwijs. Dergelijke onduidelijkheden omtrent de kenmerken van de doelgroep, en daarmee de determinatiecriteria voor toelating tot de Zorgklas, zou inpassing in de BOIng moeilijk maken. Een tweede belemmerende factor was het feit dat de Zorgklas een schoolinterne voorziening was. Alleen leerlingen van het Da Vinci konden tot de Zorgklas worden toegelaten, op basis van een eigen, door ervaring gevoede inschatting van de problematiek in combinatie met de capaciteiten van de school. Dit leidde tot scepticisme bij collega-scholen, zoals onder meer bleek uit de themabijeenkomst die in het kader van de projectevaluatie gehouden werd, waarbij men zich afvroeg in hoeverre het bij de Zorgklas ging om meer dan een oplossing van een intern probleem van het Da Vinci college. Met de opheffing van de Zorgklas, was er uiteindelijk geen sprake van al dan niet opnemen in de BOIng. Daarmee is dit projectdoel niet behaald.

Nevendoelen behaald

Er waren nog een aantal bijkomende doelen, zoals het vergroten van de deskundigheid van docenten en het opzetten van een vaste werkrelatie met het schoolmaatschappelijk werk. Hierin is het project geslaagd. Docenten hebben veel ervaring opgedaan en het project heeft een duidelijke onderwijskundige meerwaarde gehad. Van in het project ontwikkelde methodieken wordt nu elders in de school gebruik gemaakt. Een voorbeeld hiervan is het voor de Zorgklas ontwikkelde traject voor sociale vaardigheden, dat nu ingezet wordt in de leerwerktrajecten. Terugkijkend constateert het Da Vinci dat de Zorgklas voor de leerlingen een goede opvang is geweest. Ook de docenten hebben er veel van geleerd, maar tegelijkertijd ervaart men de energie die de school en de docenten in het project gestoken hebben als te veel. Het is voor bepaalde personen erg zwaar geweest.

Wat betreft het maatschappelijk werk zijn de contacten gebleven. Gedurende de projectperiode werd een vaste schoolmaatschappelijk werker ingezet ten behoeve van de Zorgklas, nu wordt deze op afroep vanuit de Witte Poort ingeschakeld.

3.2.3 Lokale samenwerking

Gezamenlijke zorgstructuur en Onderwijscentrum Leiden

Volgend op het pilotproject 'Onderwijs op maat', waarin mogelijkheden voor gezamenlijke zorg onderzocht werden, is een vereniging opgericht van de Leidse schoolbesturen. Deze vereniging vormt het samenwerkingsverband VO-SVO. Het samenwerkingsverband initieerde vervolgens vergaande plannen voor een gezamenlijke zorgstructuur. Het einddoel daarbij was een samenhangende zorgstructuur, met één loket, waardoor de zorg voor alle leerlingen (ongeacht school) even toegankelijk is. Dit centrale Zorgloket is eind 2000 in werking getreden.

Een centrale plaats binnen de zorgstructuur is weggelegd voor de Bovenschoolse Onderwijsinstelling (BOIng). In de BOIng worden verschillende vormen van zorg voor leerlingen die het in het reguliere voortgezet onderwijs niet redden gebundeld, zoals het praktijkonderwijs, spijbelopvangprojecten en trajecten van de Witte Poort (bijvoorbeeld Duale Leerweg). Daarmee wordt

de BOIng de plaats waar deskundigheid verzameld en toegankelijk is, maar doordat de BOIng wordt bestuurd door het reguliere voortgezet onderwijs, zijn en blijven de scholen gezamenlijk verantwoordelijk voor de leerling.

Inmiddels is de BOIng operationeel, nu onder de naam Onderwijscentrum Leiden. Opgenomen zijn het praktijkonderwijs, het voormalig svo-lom en de Witte Poort. De Witte Poort is een opvang voor leerlingen die in het onderwijs zijn vastgelopen. Er wordt een spijbelopvang aangeboden, met als doel terugleiding naar het onderwijs en er is een programma 'Duale leerweg'. Dit is een maatwerktraject voor leerlingen die liever in de praktijk leren dan op school. Er wordt in een plan van aanpak vastgelegd bij welke school de leerling vakken volgt en wat in de praktijk wordt gedaan. Verder werkt de Witte Poort preventief, door bij het vermoeden van ongeoorloofd verzuim direct contact te zoeken.

Ontbreken ZMOK⁸

Een factor die een rol heeft gespeeld in de behoefte aan een voorziening als de Zorgklas, is het ontbreken van een ZMOK voorziening in Leiden. De gemeente Leiden is met de gemeenten Oegstgeest en Leiderdorp in overleg over een gezamenlijke ZMOK voorziening, die mogelijk in Leiderdorp gevestigd zou worden. Vooralsnog is er echter geen ZMOK in Leiden, waardoor leerlingen of veel verder weg naar een ZMOK school moeten of op één of andere manier in het reguliere onderwijs opgevangen moeten worden. Tegelijkertijd zijn de criteria van de Regionale Verwijzingscommissie (RVC) veranderd, waardoor meer kinderen verwezen worden naar het praktijkonderwijs, terwijl ze daar eigenlijk een net iets te hoog niveau voor hebben. Daarom wordt gezocht naar nieuwe leerwegen.

⁸ Tegenwoordig cluster 4-onderwijs, verzorgd door het Regionaal Expertise Centrum (REC).

4 Schiedam - samenwerking onderwijs en jeugdzorg

4.1 Beschrijving van het project bij aanvang

Het project 'Van Hogendorpstraat 105' beoogde de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren, door middel van het versterken van de relatie tussen het plaatselijke Steunpunt Onderwijs en het regionale Bureau Jeugdzorg. Hieronder volgt een beschrijving van de aanleiding tot dit project, het doel en de werkwijze.

Aanleiding

Het Steunpunt Onderwijs is een samenwerkingsverband van verschillende instanties, met als doel een loketfunctie te gaan vervullen voor zorgleerlingen. Het Steunpunt biedt verschillende voorzieningen, zoals

- Psychologisch onderzoek
- Didactisch onderzoek
- Studie- en beroepskeuze onderzoek
- Trajectbegeleiding
- Projectleiding van Voorwerk, een doorstroomprogramma van het ROC Albeda College voor leerlingen die zich in het regulier onderwijs niet kunnen handhaven. Doel is leerlingen via een leerwerktraject toch (deel)kwalificaties of certificaten te laten halen. Voorwerk is een samenwerking van het Albeda College, het Maascollege, de Vlaardingse Openbare Scholengemeenschap en het Steunpunt Onderwijs
- Klas +, een project dat als doel heeft uitvallers uit het voortgezet onderwijs terug te leiden naar het onderwijs, door begeleiding op het gebied van leerachterstanden, gedrags- en sociaal-economische problematiek. De helft van de jongeren keert daadwerkelijk terug naar het regulier onderwijs, de andere helft wordt begeleid naar de arbeidsmarkt.

In de (preventieve) jeugdzorg treedt een met de vorming van het Steunpunt Onderwijs vergelijkbare, zij het landelijke beweging in de richting van samenwerking en afstemming op, in de vorm van de oprichting van de Bureaus Jeugdzorg. Het Bureau Jeugdzorg dient de loketfunctie te zijn die de verschillende vormen van Jeugdzorg toegankelijk maakt. Bureau Jeugdzorg screent aangemelde jongeren op de noodzaak tot verdere diagnostiek en indicatiestelling en wordt erkend als de enige plaatsende instantie.

Met de hierboven geschetste ontwikkelingen in de richting van samenhang en één loket functie, komen de werkvelden van onderwijs en jeugdzorg nader tot elkaar. Het onderwijs haalt jeugdzorg dichterbij en jeugdzorg verbreedt het aandachtsveld naar onderwijs. Daarmee wordt de noodzaak van onderlinge afstemming onvermijdelijk. In Schiedam was deze noodzaak de directe aanleiding voor het project 'Van Hogendorpstraat 105'.

Doel

Met het tot stand brengen van een goede samenwerkingsrelatie tussen beide velden wordt beoogd het aantal voortijdig schoolverlaters in de regio terug te dringen. Concreet moet de samenwerking leiden tot een snellere en adequatere beantwoording van de hulpvraag van jonge-

ren, het wederzijds benutten van elkaars deskundigheden en een betere organisatie- en financieringsstructuur.

Werkwijze

Als methode om de samenwerking te versterken werd gekozen voor een tweeledige aanpak. Enerzijds werden het Steunpunt Onderwijs en Bureau Jeugdzorg in het zelfde pand gehuisvest, anderzijds werd vanuit beide organisaties een voorpostfunctionaris aangewezen.

De fysieke nabijheid werd geacht bij te dragen aan wederzijdse bekendheid met elkaars manier van werken, korte lijnen en betere toegankelijkheid van elkaars aanbod. De functionarissen kregen als specifieke taak afstemming tot stand te brengen en op verschillende onderdelen samenwerking tot stand te brengen. Onderdelen die hiervoor in aanmerking komen zijn bijvoorbeeld het gezamenlijk opzetten van projecten en zorgprogramma's op het grensvlak van onderwijs en jeugdhulpverlening en de registratie en vroegtijdige signalering van zorgleerlingen. Ook kan men een belangrijke wederzijdse bron van informatie vormen door het bieden van consultatie en advies over en weer en het maken van afspraken over de verwijzingsystematiek naar elkaar en over onderlinge deskundigheidsbevordering.

De genoemde doelen zijn in schema 3 op een rijtje gezet, met de geplande methode om dit te bereiken (het proces) en de opbrengsten die dit op zou moeten leveren (het product).

Schema 3 - Doelen van het Schiedamse project

Doel	Proces	Product
Vermindering van het aantal jongeren dat ongediplomeerd het onderwijs verlaat	<ul style="list-style-type: none"> - Het gezamenlijk opzetten van projecten en zorgprogramma's op het grensvlak van onderwijs, arbeid en jeugdhulpverlening - Registreren en tijdig signaleren van probleemleerlingen - Het maken van afspraken over onderlinge consultatie, advisering, verwijzing en deskundigheidsbevordering 	<ul style="list-style-type: none"> - Daling van het aantal voortijdig schoolverlaters - Realisatie van integraal en sluitend netwerk in de aanpak van risico-leerlingen
Gebruikmaken van elkaars deskundigheid en sneller en effectiever werken met betrekking tot de hulpvraag van jongeren en instanties	<ul style="list-style-type: none"> - Benoemen van een functionaris die als voortrekker fungeert bij de totstandkoming van de aansluiting tussen beide organisaties 	<ul style="list-style-type: none"> - Kwalitatieve verbetering van het hulpaanbod van beide instellingen
Initiëren van een betere organisatie- en financieringsstructuur van de jeugdzorg en het onderwijs in relatie tot de uitgevoerde activiteiten		<ul style="list-style-type: none"> - Formele samenwerkings- en afstemmingsstructuren tussen het Steunpunt Onderwijs en Bureau Jeugdzorg

4.2 Evaluatie van het project

4.2.1 Verloop van het project

In het eerste projectjaar stond een proces van onderlinge kennismaking en het leren waarderen van elkaars werkwijze centraal. Dit gold zowel voor de relatie tussen het Steunpunt Onderwijs en Jeugdzorg, als voor de relaties tussen de scholen. Het tweede projectjaar was een jaar van intensivering van relaties en het voorbereiden op het fysiek uit elkaar gaan, gevolgd door - in het derde projectjaar - daadwerkelijke verhuizing. In dit jaar bleken de relaties sterk en werd vooral gewerkt aan het formaliseren en structureren van de contacten.

4.2.2 Is het doel bereikt?

Intensievere samenwerking en wederzijds inzicht

De hoofddoelstelling van het project, de versterking van de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg, lijkt bereikt te zijn. De intensievere samenwerking heeft er toe geleid dat er van beide kanten rechtstreekse toegang is tot informatie. Dossiers zijn voor beide partijen toegankelijk. Ook de wederzijdse toegang tot voorzieningen is makkelijker geworden, wachtlijsten kunnen vaak omzeild worden doordat over en weer voorrang gegeven wordt aan kinderen. Verder is de werkwijze naar de cliënt toe efficiënter. Men kan snel werken en omdat er maar één intake gedaan wordt, hoeft een cliënt maar één keer zijn verhaal te doen. Een mogelijke belemmering die men zag voor de samenwerking is de bereidheid elkaar op het eigen expertiseterrein toe te laten, terwijl beide partijen van oudsher gericht zijn op autonomie. In de praktijk blijkt hier echter niet of nauwelijks sprake van te zijn. Beide partijen zijn nu beter op de hoogte van elkaars activiteiten. Daarbij zijn door de intensievere samenwerking ook de onderlinge verschillen in werkwijze scherper aan het licht gekomen. Het Steunpunt Onderwijs gaat uit van korte, snelle en krachtige interventies waarna een leerling nog een tijdje gevolgd wordt. Bij Jeugdzorg worden echter strengere eisen gesteld aan verslaglegging en dergelijke, wat soms het proces kan vertragen. Deze hier en daar grote verschillen in aanpak, zijn echter door de goede samenwerking die ontstaan is, werkbaar geworden. Daarbij zijn soms tradities doorbroken. Een voorbeeld hiervan is het overleg van Steunpunt Onderwijs over Klas +, waarbij regelmatig iemand van Jeugdzorg aanwezig is. Van Jeugdzorg Rotterdam is doorgaans geen vertegenwoordiger aanwezig, doordat zij vanuit hun oorspronkelijke werkwijze niet overleggen zonder ouders erbij. Dit geeft een indicatie van de veranderde relatie tussen Steunpunt Onderwijs en het Schiedamse Jeugdzorg.

Social teams

Eén van de manieren waarop de samenwerking tussen Steunpunt Onderwijs en Jeugdzorg gestalte krijgt is via de deelname aan de social teams. De social teams zijn een aantal jaren geleden opgericht met het doel een structurele samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg te ontwikkelen, waardoor problemen in een eerder stadium gesignaleerd zouden kunnen worden. Ook waren de social teams, als belangrijkste onderdeel van het zorgnetwerk, bedoeld om een belangrijke bijdrage te leveren aan de continuïteit van de zorg. Andere doelen waren het ondersteunen en daarmee vergroten van de draagkracht van het onderwijs, de preventie van problemen en de versteviging van sociale verbanden waarin jongeren leven en het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Deelnemers aan het social team zijn vertegenwoordigers van jeugdgezondheids-

zorg (de schoolarts), voor de medische aspecten van een vraag, de PAC voor onderzoek omtrent leerprestaties en adviezen over schooltype en de Stichting Jeugdzorg voor sociaal-emotionele problematiek. Ook is een afgevaardigde van de betreffende school lid van het team.

In het schooljaar 1997 - 1998 is op twee scholen in de regio gestart met een social team. De eerste ervaringen hiermee waren zeer positief, waarna ingezet werd op verdere implementatie op deze en andere scholen. Inmiddels hebben alle scholen in Schiedam, Vlaardingen en Maasland een social team en sinds kort ook de agrarische school in Maasland. Op deze laatste school zitten veel kinderen uit Schiedam, Vlaardingen en Maasland. De social teams worden ervaren als een groot succes. De aanmeldingen bij de Plaatsing- en Advies Commissie (PAC) zijn het laatste jaar met tien procent afgenomen, wat mogelijk aan de filterende werking van de social teams is toe te schrijven.

Fysieke nabijheid als stimulans voor samenwerking

Een van de belangrijkste methoden om de gewenste samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg te bewerkstelligen, was het feit dat de beide organisaties in één pand gevestigd waren. Men zat daardoor fysiek dicht bij elkaar en was makkelijk aanspreekbaar, waardoor contacten makkelijk verliepen. Fysieke nabijheid alleen is echter niet genoeg om een goede samenwerking tot stand te brengen of te houden. Zonder formele kaders of afspraken berust de kwaliteit van de samenwerking te zeer op persoonlijke contacten. Dit bleek toen gedurende een bepaalde periode een aantal sleutelfiguren minder belang hechtten aan afstemming en contacten. Ook de frequente personeelwisselingen bij Jeugdzorg hadden een nadelige invloed. Een praktisch nadeel van het bewonen van een gemeenschappelijk pand, is dat dit voor sommige cliënten verwarrend bleek, met name doordat gebruik werd gemaakt van een gezamenlijke balie.

Uiteindelijk zijn beide organisaties 1½ à 2 jaar in hetzelfde pand gevestigd geweest. Inmiddels hebben beiden sinds ongeveer een jaar een eigen locatie, maar de spontane contacten zijn gebleven. De kwaliteit van het opgebouwde contact bleek zo goed, dat het in stand gehouden kon worden na de verhuizing. Wel ontstond toen de behoefte aan een formele structuur, om te voorkomen dat contacten opnieuw persoonsafhankelijk zouden worden. Voorkomen moet worden dat het vertrek van een bepaalde persoon een einde zou maken aan goede contacten. Nu is er daarom een formele overlegstructuur, waarmee de continuïteit gewaarborgd kan worden. Boven de social teams fungeert een overleg van uitvoerders, waaraan alle betrokken uitvoerders van de social teams deelnemen. Eens per zes à acht weken komen de deelnemers bijeen om knelpunten, zoals overlap in werkveld of rolverdeling, te bespreken. Op grond van de ervaringen met dit uitvoerdersoverleg is een nieuw overleg ontstaan tussen de leidinggevenden van de betrokken organisaties, zoals Steunpunt Onderwijs, GGD, Gemeente en Jeugdzorg.

4.2.3 Lokale samenwerking

Het samenwerkingsverband VO-SVO en Steunpunt Onderwijs

Het samenwerkingsverband VO-SVO kende een moeizame start. Er heerste grote verdeeldheid onder de scholen, deels toe te schrijven aan de scheidslijn tussen openbaar en bijzonder onderwijs. De onderlinge verdeeldheid leidde tot een aanvankelijk beleidsarme invulling van de samenwerking. Sommige scholen twijfelen openlijk aan het samenwerkingsverband als belangrijkste weg naar versterking van de zorg, maar zien meer in verticale samenwerking met ROC's. Ook het afstemmingsproces met jeugdzorg, wat een wettelijke taak van het samenwerkingsverband is, verliep niet optimaal. De invoering van RVC's (Regionale Verwijzings Commissies)

heeft echter een positieve, versnellende werking gehad. Scholen hebben hierdoor een beter besef gekregen van de noodzaak tot handelen. Daarnaast kreeg de samenwerking door de aanstelling van een nieuwe voorzitter en coördinator van het samenwerkingsverband een positieve impuls. In de loop der tijd zijn er minder scholen ontstaan door fusies en zijn de onderlinge banden verstevigd. De scholen lijken momenteel meer op één lijn te zitten dan ooit tevoren.

Ook de verhouding ten opzichte van het Steunpunt Onderwijs is verbeterd. In het begin van de projectperiode was de relatie tussen het Steunpunt en de scholen een belangrijk knelpunt in het functioneren van het Steunpunt Onderwijs.

Om de doelen van het project 'Van Hogendorpstraat 105' te kunnen realiseren, is het van belang dat het Steunpunt Onderwijs een zo optimaal mogelijke verbinding met de scholen heeft. In het project vormt het Steunpunt immers de vertegenwoordiger van het onderwijs als het gaat om het aantrekken van de banden tussen onderwijs en jeugdzorg, terwijl dit in de praktijk niet het geval bleek. Doordat het Steunpunt afgezien van een provinciale bijdrage volledig bekostigd wordt door de gemeente (vanuit GOA, GSB en RMC gelden), werd het beschouwd als een instrument van het gemeentelijk beleid. Het idee achter het Steunpunt is gericht op onderlinge samenhang en gezamenlijke verantwoordelijkheid, terwijl de scholen eerder gericht bleken op hun eigen aangelegenheden en verantwoordelijkheden. Vanuit de scholen werd aangegeven dat men het Steunpunt als een dienstencentrum wilde beschouwen, waarvan diensten afgenomen kunnen worden.

In de loop der tijd is de samenwerking met de scholen verbeterd, maar bleven er grote verschillen tussen de scholen onderling. Soms beschouwen scholen de melding bij het Steunpunt Onderwijs als een overdracht van verantwoordelijkheid, hoewel zij zelf altijd een inspanningsplicht ten opzichte van hun leerlingen houden. Ook worden formulieren soms slordig ingevuld door leerlingbegeleiders, waardoor het Steunpunt veel extra werk heeft. Inmiddels zijn de onderlinge relaties veel verbeterd. Het Steunpunt Onderwijs heeft een signalerende rol naar scholen toe en kan signalen inbrengen in het overleg met de Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL).

5 Conclusies

In de voorgaande hoofdstukken is een beschrijving gegeven van de opzet en doelen van elk van de drie projecten en de ontwikkelingen die plaatsvonden in de afgelopen drie jaar. In deze hoofdstukken is tevens ingegaan op de vraag in hoeverre de projecten zelf hun doelen behaald hebben.

In dit hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen, die centraal stonden in de evaluatie en monitoring. We doen dit in drie lagen, zoals weergegeven in hoofdstuk 1.

5.1 De eerste laag

De **eerste laag** verwijst naar de vraag in hoeverre de projecten hun eigen projectdoelen gerealiseerd hebben. Over het algemeen gesproken kunnen we stellen dat de projecten daar in geslaagd zijn, in elk geval specifieke doelen zijn grotendeels geslaagd. Kijken we wat genuanceerder dan ontstaat het volgende beeld.

Dordrecht

De invoering van MDT's in het vbo is geslaagd. Nu, na ruim drie jaar, zijn op meer dan alleen de oorspronkelijke pilotscholen MDT's aanwezig en ervaringen met deze werkwijze zijn positief. Aanvankelijke knelpunten waar men bij de start in 1998 tegenaan liep zijn voor een groot deel opgelost. Sommige knelpunten, zoals de wachtlijsten bij Jeugdzorg, blijken voorsnog van meer structurele aard, maar doen niets af aan de meerwaarde van het MDT. Daarmee is de doelstelling van zorgverbreding van de zorg in school met externe deskundigheid behaald. Ook hebben de MDT's geresulteerd in frequentere en betere contacten tussen verschillende instellingen, zij het dat men wat betreft de terugkoppeling van jeugdzorg naar het onderwijs nog niet tevreden is. Op dit punt is de doelstelling anno 2002 nog niet geheel behaald, maar de samenwerking tussen verschillende partijen is wel sterk verbeterd. Ook met betrekking tot het realiseren van daadwerkelijke zorg voor de leerlingen, kunnen we stellen dat er veel bereikt is, maar nog verbetering mogelijk is. Het probleem van wachtlijsten bij jeugdzorg leidt er in sommige gevallen toe dat de snelle aanpak van het schoolmaatschappelijk werk en het MDT niet direct gevolg kan krijgen. Dit is echter een knelpunt dat niet toe te schrijven is aan het project zelf, maar gelegen is in de projectomgeving.

Het is wat lastig een oordeel te vellen over de overkoepelende doelstelling, het voorkomen van uitval. Uitvalpercentages zijn gedurende de projectperiode onveranderd hoog gebleven en het is in individuele gevallen moeilijk in te schatten in hoeverre een leerling het zonder een MDT ook gered zou hebben. Toch lijken de resultaten van de MDT's er op te wijzen dat een positieve bijdrage aan het voorkomen van uitval geleverd wordt.

Leiden

Met het oprichten van de Zorgklas is men er in geslaagd een speciaal traject voor een moeilijk plaatsbare doelgroep te realiseren. Daarmee heeft men het belangrijkste projectdoel gehaald.

Ook heeft het project volgens plan geleid tot een grotere deskundigheid en daarmee een verminderde werkdruk bij docenten.

Het integreren van de Zorgklas in het bovenschoolse aanbod is niet gelukt. De Zorgklas is in 2001 opgeheven, omdat het te moeilijk bleek de doelgroep goed te onderscheiden van andere zorgleerlingen. De problematiek bleek vaak zodanig ernstig, dat het speciaal onderwijs de aangewezen oplossing zou zijn.

Schiedam

Hoewel de projectactiviteiten in Schiedam in vergelijking met de beide andere projecten minder eenduidig als 'project' aan te merken waren, is men in elk geval op één aspect bijzonder goed geslaagd. De samenwerking tussen het onderwijs en jeugdzorg is in 2002 daadwerkelijk sterk verbeterd in vergelijking met de start in 1998, men werkt meer samen en heeft een beter inzicht in elkaars werkwijze. Het lijkt er bovendien op dat de verbetering structureel van aard is en niet afhankelijk van individuele personen.

De verbeterde samenwerking heeft bovendien geleid tot een behoefte aan een formele structuur, die er eerst niet was. Ook dit was één van de doelen van het project.

Ten slotte geldt ook voor Schiedam, net als in Dordrecht, dat het moeilijk is om te bepalen in hoeverre ongediplomeerde uitval in de regio is verminderd. Een indicatie voor een positieve ontwikkeling in deze is wellicht het gegeven dat het aantal aanmeldingen bij de Plaatsings Advies Commissie (PAC) vorig jaar met tien procent verminderd is. Dit wordt toegeschreven aan het feit dat de social teams inmiddels voluit functioneren en een soort filter zouden vormen dat de toestroom naar de PAC vermindert.

Eindconclusie met betrekking tot de eerste laag - hebben de projecten hun doelen behaald?

Alledrie de projecten hebben het grootste deel van hun specifieke doelen behaald. Alleen het Leidse project heeft uiteindelijk het doel slechts tijdelijk behaald, maar heeft daarmee wel een duidelijke functie gehad. In de toelooop naar de invoering van het leerwegondersteunend onderwijs en leerwerktrajecten heeft de Zorgklas voor moeilijk plaatsbare leerlingen een opvangfunctie gehad en voor de school lucht gebracht in een moeilijke periode.

Wat betreft de overkoepelende doelstelling die alle drie de projecten beogen, namelijk de vermindering van schooluitval, kan geen sluitend oordeel geveld worden. Wel zijn er duidelijke indicaties dat de projecten een positieve bijdrage hieraan leveren.

5.2 De tweede laag

De **tweede laag** heeft betrekking op de aansluiting van de projecten op de lokale context. Een project ontleent zijn meerwaarde aan de inbedding in de omgeving. Een geïsoleerd staand project, hoe goed op zichzelf ook, heeft weinig waarde als het niets toevoegt of niet aansluit op het bestaande aanbod in de omgeving. De drie projecten verschillen in de mate waarin zij zich verhouden tot de context.

Dordrecht

Ondanks dat de samenwerkingssituatie in Dordrecht bij de start van het project verre van optimaal was en ook nu nog in ontwikkeling is, lijken de MDT's een voorbeeld bij uitstek van integratie in de omgeving. De MDT's hebben hun plek veroverd in de zorgstructuur van het onderwijs en betrokkenen onderschrijven de meerwaarde van het werken met een MDT. De MDT's zijn sterk verankerd in het gemeentelijk beleid en in de werkwijze van Jeugdzorg. Er zijn in 2002 nog enkele knelpunten, maar niet zodanig dat deze de voortgang en verdere uitbreiding van de MDT's belemmeren.

Leiden

De Zorgklas is van start gegaan met de bedoeling een specifieke doelgroep te bedienen, die bij geen andere voorziening terecht kon. Als zodanig zou de Zorgklas een aanvulling vormen op het totale aanbod in de regio. Het voornemen om de Zorgklas als schooloverstijgende voorziening op te nemen in de BOIng onderstreepte dit. Gaandeweg bleek echter de doelgroep niet zo makkelijk te onderscheiden van andere doelgroepen en wellicht zelfs beter in het speciaal onderwijs te passen of geschikt te zijn voor leerwerktrajecten. In feite is de Zorgklas ontstaan in de botsing van oplossingsrichtingen uit twee verschillende tijdperken. De Zorgklas stamt uit de tijd dat scholen individueel, zelf naar oplossingen zochten en problemen binnen de eigen (school)context gedefinieerd werden. De BOIng is een uiting van een nieuwe tendens, waarbij ingezet wordt op boven- en interschoolse samenwerking. Het zoeken van een oplossing voor de moeilijkste doelgroepen binnen het onderwijs is daarbij niet langer de taak van de individuele school.

De Zorgklas is uiteindelijk opgeheven, als consequentie van deze keuze voor een integrale, samenhangende aanpak in de BOIng, waardoor de Zorgklas niet langer een functie had.

Schiedam

Via fysieke nabijheid zijn de banden tussen Steunpunt Onderwijs en Jeugdzorg versterkt. Ook zijn de contacten binnen het samenwerkingsverband in de loop der jaren sterk verbeterd. Via deelname aan de social teams zijn ook de contacten met andere instellingen aangetrokken. Met andere woorden, de relatie tussen onderwijs en Jeugdzorg is op verschillende niveaus, overigens in een verschillend tempo en met verschillend resultaat, verbeterd. We onderscheiden vier niveaus. Het eerste niveau heeft betrekking op het schoolniveau, waar de samenwerking onder meer gestalte krijgt via de social teams. Het tweede niveau betreft het Steunpunt Onderwijs, als centrale voorziening. Ten derde is er het procedurele niveau, waar belangrijke afspraken zijn gemaakt. Ten slotte is de samenwerking ook verbeterd op het niveau van individuele medewerkers. We concluderen dat de integratie van Steunpunt Onderwijs met de rest van de voorzieningen tijdens de projectperiode verbeterd is.

Eindconclusie met betrekking tot de tweede laag - in hoeverre sluiten de projecten aan op de context?

In de evaluatie vanuit de tweede laag wordt de vraag gesteld in hoeverre de projecten een bijdrage hebben geleverd aan de lokale, dan wel regionale aanpak van voortijdig schoolverlaten. Centraal staat de meerwaarde die een project al of niet gehad heeft vanuit het perspectief van een sluitende aanpak. Deze meerwaarde is voor elk van de projecten van heel verschillende aard. Het Dordtse project lijkt in dit opzicht het meest geslaagd. De MDT's hebben in feite een dubbel effect, enerzijds direct op schoolniveau door onderlinge samenwerking te bevorderen,

anderzijds indirect op overstijgend niveau door het versterken en bevestigen van een breder gedragen gezamenlijke verantwoordelijkheid van onderwijs, gemeenten en jeugdzorg. De MDT's zijn een bindend element op beide niveaus.

Het Leidse project was heel nadrukkelijk bedoeld om het aanbod aan te vullen, maar is daarin uiteindelijk niet geslaagd. Wel heeft het project als tijdelijke noodoplossing een aanvulling van het aanbod gevormd. Het ging daarbij om een concrete oplossing voor een concreet probleem. Ten aanzien van de samenwerking in de regio heeft de Zorgklas zowel een positieve als een negatieve invloed gehad. Wat betreft de negatieve invloed constateren we dat de discussie over een integrale oplossing door het bestaan van de Zorgklas bemoeilijkt werd. Onlogisch is dit niet, het ging immers ook om een school, met zijn tradities en personeelsbelangen. Het positieve effect is gelegen in het feit dat het bestaan van de Zorgklas duidelijk heeft gemaakt dat er een specifieke doelgroep is, die in het 'gat' tussen praktijkonderwijs, ZMOK en vmbo valt. Ook is er door de Zorgklas meer zicht gekomen op het onderwijs- en begeleidingsaanbod dat voor de doelgroep nodig is. Het project Zorgklas heeft niet of nauwelijks bijgedragen aan een structurele samenwerking tussen onderwijs en Jeugdzorg, hoewel Jeugdzorg van af het begin een bescheiden, maar belangrijke rol heeft gespeeld.

Het Schiedamse project ten slotte, had direct tot doel de samenwerking te verbeteren. Na een moeizame start is de samenwerking na een aantal personeelwisselingen op gang gekomen. Daarbij heeft het project de tijdsgeest mee gehad: de tendens is een steeds grotere nadruk op samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg. In Schiedam heeft men daar goed gebruik van gemaakt. Het Steunpunt Onderwijs is een voorbeeld van een sluitende aanpak met een duidelijk centrum, van waaruit goede aansluitingsmogelijkheden zijn voor onder andere Jeugdzorg. Kortom, de onderlinge samenwerking in Schiedam heeft aan kwaliteit gewonnen.

5.3 De derde laag

De **derde laag** is ingebracht ter beoordeling van de innovativiteit van de projecten, dus in hoeverre (aspecten van) de projecten leerzaam zijn voor anderen. Alledrie de projecten lijken op een bepaalde manier waardevol voor anderen.

Dordrecht

Het innovatieve van het project betreft niet het idee om met teams bestaande uit verschillende disciplines te werken, maar de manier waarop vanuit de gemeente beleid is gevoerd rondom de invoering van de MDT's. Door als voorwaarde te stellen dat deelnemende scholen een interne coördinator aannemen, is een belangrijke impuls aan de kwaliteit van de zorgstructuur binnen de scholen gegeven. Ervaringen hebben inmiddels uitgewezen dat een goede schoolinterne zorgstructuur met coördinator een absolute noodzaak is om een MDT optimaal te kunnen laten functioneren.

Verder zorgt de inmenging van de gemeente er voor dat het niet blijft bij initiatieven van individuele scholen, maar om een gemeentebrede aanpak. Dit maakt de zorg voor alle leerlingen op een gelijke manier toegankelijk.

Leiden

Het project in Leiden kan beschouwd worden als zeer leerzaam wat betreft manieren waarop scholen omgaan met problemen waar veel scholen mee te maken hebben. De problematische situatie op de Vondellaan is een van de redenen geweest om de Zorgklas op te richten. Docenten

hadden moeite met het omgaan met bepaalde leerlingen en leden onder een hoge werkdruk. De Zorgklas manifesteerde zich als een vorm van interne onderwijsvernieuwing, die als resultaat verbeterde werkomstandigheden voor het personeel opleverde.

De tweede aanleiding voor de vorming van de Zorgklas betrof echter een probleem dat niet specifiek voor de Vondellaan gold, namelijk de ervaring dat een bepaalde groep leerlingen zich niet binnen het toenmalige reguliere ivbo kon handhaven, maar tegelijkertijd niet voldeed aan de normen voor het speciaal onderwijs. Inmiddels heeft de rijksoverheid met de omvorming van (i) vbo en mavo naar vmbo en leerwegondersteunend onderwijs (lwo) hiervoor een oplossing proberen te vinden. Maar ook het lwo blijkt voor sommige leerlingen nog te zwaar. In plaats van het opvangen in aparte voorzieningen, zoals de Zorgklas, worden nu de mogelijkheden van plaatsing in leerwerktrajecten landelijk verkend.

Het ontstaan en weer opheffen van de Zorgklas illustreert duidelijk hoe moeilijk het is om goed onderscheid te maken tussen verschillende categorieën leerlingen. Voorts maken de ervaringen met de Zorgklas duidelijk, dat het ZMOK onderwijs een belangrijke voorziening is, die niet door het reguliere onderwijs verzorgd kan worden.

Schiedam

Uit de ervaringen in Schiedam kan geconcludeerd worden dat fysieke nabijheid stimulerend werkt voor onderlinge kennismaking en gewenning, maar dat op den duur de samenwerking formeel gestalte dient te krijgen. Samenwerking kan niet uitsluitend berusten op de kwaliteit van persoonlijke contacten. Bijzonder van dit project is ook de krachtige rol van de gemeente.

Eindconclusie met betrekking tot de derde laag - in hoeverre zijn de projecten innovatief en als best practice aan te merken?

Allerdrie de projecten zijn in een bepaald opzicht als best practice aan te merken. Het Dordtse project is vooral leerzaam voor beleidsmakers en toont aan dat succes van een initiatief gestimuleerd kan worden door het te integreren in een samenhangend beleid. Het Leidse project is illustratief voor problemen waar veel scholen tegenaan lopen. Geleerd kan worden van de manier waarop de school geprobeerd heeft de problemen het hoofd te bieden. Het project in Schiedam ten slotte toont het wezenlijke belang van persoonlijke contacten aan, maar ook het belang van structuur.

Over het geheel genomen vallen een aantal ontwikkelingen op, die in de projecten tot uiting komen.

- De landelijke trend van het ontstaan van schoolnabije samenwerkingsverbanden tussen de school en externe hulpverleners, met als doel vroegtijdige signalering en hulpverlening, zien we weerspiegeld in zowel de ontwikkeling van de MDT's als van het Steunpunt Onderwijs.
- De worsteling die in alledrie de steden heeft plaatsgevonden met de vorming en inhoudelijke opzet van de samenwerkingsverbanden, is een afspiegeling van een bredere problematiek rond de vraag wie de regierol heeft in een sluitend netwerk: het onderwijs of de gemeente.
- Wat betreft de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg merken we op dat de projecten liepen tegen de achtergrond van de vorming van de Bureaus Jeugdzorg. Structurele samenwerking met Bureau Jeugdzorg zien we vooral in de MDT's. Verder is er wel sprake van een duidelijke voortgang in de problematiek, maar kunnen we niet concluderen dat het probleem is opgelost. Er is op dit terrein nog veel te winnen.

- Het schoolmaatschappelijk werk is een relatief nieuwe discipline, waarbij verschillende partijen betrokken zijn, zoals Bureau Jeugdzorg, Algemeen Maatschappelijk Werk, gemeenten en samenwerkingsverbanden. Enerzijds is met name in de projecten in Dordrecht en Leiden duidelijk het nut bewezen, anderzijds is er nog veel onduidelijkheid over wie verantwoordelijk is, wie betaalt (bijvoorbeeld het onderwijs, de gemeente of de provincie) en wat de eigenheid van de discipline is in vergelijking met andere voorzieningen zoals ambulante hulpverlening.

5.4 Ten slotte

Op grond van de voorgaande hoofdstukken kunnen we concluderen dat de vraag naar de effecten van de provinciale subsidie op een positieve manier te beantwoorden is. De projecten hebben elk op hun eigen manier een bijdrage geleverd aan het vraagstuk van de bestrijding van voortijdig schoolverlaten en hebben ervaringen opgeleverd die leerzaam zijn voor anderen, die zich met ditzelfde vraagstuk bezighouden.

Terugkijkend op de afgelopen jaren kunnen we stellen dat er in de monitorperiode veel gebeurd is. Belangrijke ontwikkelingen zijn in gang gezet, die ook in de toekomst van belang zullen zijn. De MDT's in Dordrecht verspreiden zich nog steeds. Behalve in het vmbo zijn er nu ook havo/vwo-scholen met een MDT. Ook in nabijgelegen gemeenten zijn er steeds meer scholen die een MDT hebben. Behalve een verspreiding van de methodiek van het werken met verschillende disciplines, hebben de MDT's ook een belangrijke invloed op de versteviging van de zorgstructuur in de scholen. Het belang van een goed zorgsysteem binnen school is een voorwaarde voor een goed functionerend MDT. Voor de toekomst is de uitdaging de zorgstructuur op peil te houden en gezamenlijk te werken aan de knelpunten waar MDT's tegen aan lopen, zoals het probleem van de wachtlijsten bij jeugdzorg.

In Leiden ziet men zich gesteld voor de problematiek van de juiste opvang van elke leerling. Het Onderwijscentrum Leiden is een goede stap in de richting, maar daarnaast wordt nog gezocht naar nieuwe leerwegen voor leerlingen die niet geheel passen binnen de bestaande voorzieningen. Ook moet een oplossing gezocht worden voor het ontbreken van ZMOK onderwijs in Leiden en directe omgeving.

In Schiedam is de afgelopen jaren een goede uitgangssituatie gecreëerd, van waaruit men nu verder kan werken. De uitdaging is de goede relaties over de jaren heen in stand te houden en zich blijvend verder te ontwikkelen.

Bijlage - Bronnen

Literatuur

Da Vinci College Leiden. Het toekomstig onderwijs aan de Vondellaan. Startdocument voor onderwijsverbetering. April 1998.

Eimers, T., van Kuijk, J., Olde Monnikhof, M., & Verhoef, M. (1999). *Preventief jeugdbeleid in het VBO*. Nulmeting ten behoeve van de evaluatie van drie projecten. Nijmegen, ITS.

Eimers, T., & Verhoef, M. (1999). *Preventief jeugdbeleid in het VBO*. Tussenrapportage 1999. Nijmegen, ITS.

Mogelijk door beleid - vormgegeven in de praktijk - opgenomen in beleid. Multi-Disciplinaire Teams in Dordrecht.

Plan van Aanpak Samenhang in de Samenleving. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, 2 september 1997.

Van Hogendorpstraat 105 'Wisselwerking in de praktijk'. De gezamenlijke ontwikkeling van het Steunpunt Onderwijs Nieuwe Waterweg Noord en het Bureau Jeugdzorg Nieuwe Waterweg Noord in Schiedam.

Interviews (telefonisch en face-to face)

Dordrecht

Gemma Alkemade, St. Jeugdzorg
Wim Kolthof, Insula College
Marian Luijten, Stedelijk Dalton College

Leiden

E. Heitmeier, Visser 't Hooft Lyceum
Laus de Jonge, gemeente
Hans Snik, Da Vinci College
Hannie Verberg, Da Vinci College

Schiedam

Ary van Baalen, St. Jeugdzorg
Benne Holwerda, St. Jeugdzorg
Pim Kalkman, gemeente
Karin van der Velden, Steunpunt Onderwijs

